

1^E DEEL,
Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

#1 Als de dag van gisteren herinner ik me een vakantie in Frankrijk, lang geleden. We waren op vakantie buiten Nederland, v^er van steden en v^er van het licht dat zij verspreiden. Het was aardedonker en ik moest midden in de nacht naar de wc en liep even naar buiten

Alsof de hemel op me viel. Alsof je ineens zonder bescherming van de mantel van de dampkring, dat zachte blauwe gordijn van overdag - onbeschut - het indrukwekkende, koude, eindeloze heelal in keek. Ik kreeg de neiging te bukken, me klein te maken, op de grond. Want je voelt je klein en nietig. Overweldigd.

Sinds die nacht denk ik altijd: vroeger, vóór de grootschaliger straatverlichting, hebben mensen *altijd* 's nachts deze aanblik ervaren. Diep doorvoeld hoe klein we zijn in dat onbegrijpelijk grote heelal. Wat doet dat met je, hoe ervaar je dan jouw plek in dat universum?

#2 Van Gogh schilderde de sterrennacht meermalen. En hier op een manier waarin je op dezelfde wijze dat duizelingwekkende ervan ervaart. Het zou je in verwarring kunnen brengen. Dat we zo nietig zijn, dat het zo willekeurig lijkt dat we bestaan, ja: dat we er misschien wel helemaal niet zoveel toe lijken te doen. Dat dát - klein en nietig zijn - onze lotsbestemming is onder de je naar de keel grijpende krachten en machten die dit alles hebben veroorzaakt.

#3 En dan spreekt in de Bijbel een *stem* heel verrassend en tegendraads: ‘Jij mensje, doet er wel degelijk toe! Alles ligt aan je voeten. Ik heb je bijna goddelijk gemaakt!’

Kijk - hier zoals Michelangelo het schildert: ‘Ik heb voor jou de zon gemaakt! Leef maar in haar licht en warm je maar aan haar warmte!’

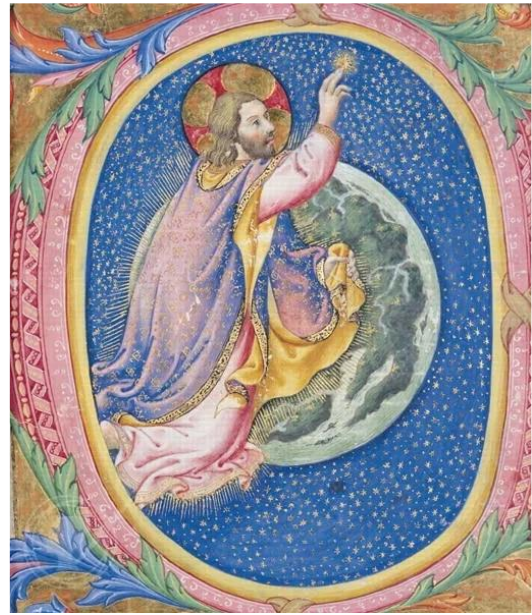
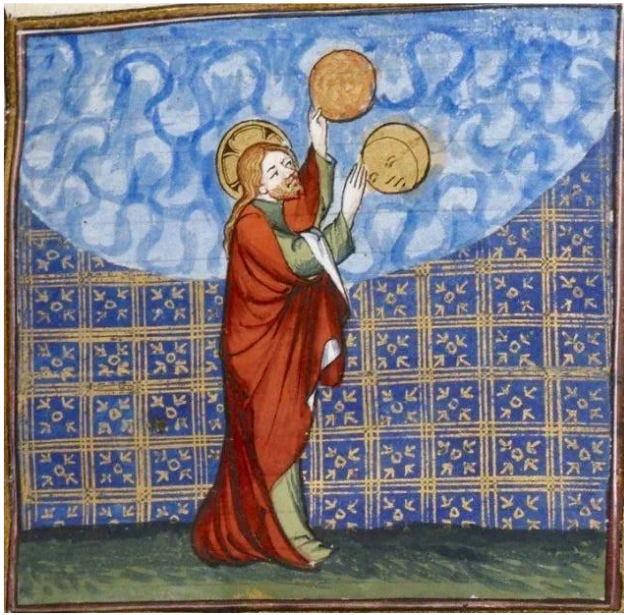
Natuurlijk is de zon het equivalent van miljoenen kernexplosies. Natuurlijk is het heelal oneindig groot en donker en onkenbaar. Fascinerend zijn uitdijen, zijn zwarte gaten.

Maar in zulke enormiteiten kun je niet wonen. In zulke *taal* kunnen mensen niet wonen. En dáárom beginnen we elke zondag te zeggen ‘dat onze hulp is in de Naam van de Heer die hemel en aarde gemaakt heeft’. Dat helpt ons om dat heelal een *dak* boven ons hoofd te laten zijn en zon onze ‘haard’ en ‘licht’. Het laat je ánders tegen het leven aankijken!

We kunnen niet menselijk leven als de schaal te gróót wordt. We kunnen niet menselijk leven wanneer zulke grootheden ons verpletteren. Wanneer we klein gemaakt worden - beneden onze waardigheid als kwetsbaar mens, gerelativeerd als nietig, afgedaan als ‘stofjes’ in het heelal.

Ik zeg dat niet om de fascinatie voor het universum af te kraken, maar om ons ervan te doordringen dat geen enkele macht groter dan wij, ons óf daadwerkelijk óf in ons dénken onze menselijke waardigheid mag afnemen. Dát is steeds de Bijbelse inzet - de inzet die *liefde* is.

En de Bijbelse wereld is een wereld geweest waarin *aardse* machten zich aan *hemelse* machten en krachten - aan goden en sterren, aan planeten en constellaties - *spiegelden*. De humaniteit legde het daar dan tegen af.

#4 In zó'n wereld - waarin goden het universum bestierden en koningen de zon zelf waren - zegt Genesis 1: Kijk, zie je de zon? Is dat in Egypte God? En de maan en de sterren, in Babylon goden en godinnen? Nou bij *ons* zeggen we: *Gód* - die de mensen een leven wil schenken én die óns uit slavernij bevrijd heeft uit Egypte, van zulke grote machten en krachten heeft gered - *dié* heeft de zon en de maan en de sterren gemaakt! Als een licht overdag en als lichtjes in de nacht. En voor wie de sterren kan lézen - als een gids die je navigeert over de grote zee of als een raadgever bij beslissingen in je leven - laat het *altijd* ten dienste van menslievendheid zijn.

===MUZIEK===

2^E DEEL,

#5 Zo is de aarde voor de mens bedoeld. Op dit kunstwerk is de hele schepping afgebeeld. Paradijselijk. Alle sterren staan erop. Het is nacht. En toch licht. Zo is het bedoeld.

Je leeft *samen*. En je bent niet alleen. Er is tegenwoordig veel kritiek op de Bijbelse voorstelling die tegenover de schepping teveel nadruk op de *mens* legt. Waardoor de mens zichzelf centraal is gaan stellen ten koste van de wereld. Zich niet langer klein voelt, maar zich te groot maakt.

Daarom is die blik op de nachtelijke sterrenhemel ook heilzaam: zó groot zijn we nou ook weer niet. Maar beter zeg ik het zó: de mens is niet alleen. Er is jouw naaste, jouw hulp en tegenover. Er is jouw zuster en broeder van wie je de *hoeder* bent. Vader en moeder om te *eren*. Weduwe, wees en vreemdeling om niet aan hun lot over te laten onder een donkere kille hemel, maar *onderdak* te verlenen. De dieren, de natuur, om te *verzorgen*.

En er is de *hemel* - ook als hulp en tegenover; als stem en tegenstem. Om jou te horen en je áán te spreken. Om jou medeverantwoordelijk te maken voor heel de schepping. Zó is er menselijkheid: ons mens-*zijn* staat centraal, zó is dat bedoeld.

#6 De mystica Hildegard van Bingen tekent het eeuwen geleden zó: een mens in het midden, tegen de achtergrond van de aarde en de haar omringende wateren en hemelsferen met regenwolken, winden, planeten en sterren en lijnen van de macro- naar onze microkosmos¹.

Maar kijk eens: een rode vlamme gestalte die om de hele kosmos heen is weergegeven. Volgens Hildegard is dat de goddelijke liefde, die alles beschermt, behoedt en van warmte voorziet. En ons met iedereen en alles verbindt.

¹ Zie Kick Bras, Oog in oog p.95

#7 Er is in Genesis het verhaal van Jozef en zijn broers. Ik roep dat verhaal hier op omdat het vertelt hoe een mens wérkelijk *mens* wordt. Schandalig verwend is ie door zijn vader. Middelpunt van het universumpje van zijn familie. Hij verbeeldt zich nogal wat. Droomt dat zon, maan en elf sterren voor hem buigen. En - landbouwers als ze zijn: ook de schoven van z'n arme broers buigen voor de zijne.

U kent het verhaal. Ze willen van hem af en hij gaat door grote diepten om uiteindelijk aan het hof van de Egyptische farao terecht te komen. Want zijn talent en wijsheid verlaten hem niet. Maar: gebruik je die om zelf de 'zon' te zijn? Middelpunt van jouw heelal?

#8 Of gebruik je je talent en je gaven om het land te bewerken, om te *zaaien*, en te wachten op het geheim van de groei waarop *jij* geen greep hebt - de *zon* wél en de *maan* ook en de *régen* - en dan: alles uit handen gegeven zul je oogsten. Van Gogh laat al die aspecten hier op zijn 'Zaaier' zien.

#9 Hij is wijs geworden: zélf gezaaid. Hij heeft leren verwachten in het donker en in de diepte en is gegroeid en gerijpt. En zó kan Jozef als onderkoning van Egypte gaan zorgen voor voldoende brood voor zijn medemensen tijdens een hongersnood.

Zijn broers die ook hongerig om brood bij hem komen, buigen inderdaad voor hem. Maar Jozef weet niet hoe snel hij ze moet oprichten en omhelzen. Om zulke menselijkheid gaat het in dit universum van ons...

===MUZIEK===

3^E DEEL,

#10 In buitengewoon interessante culturen om Israël heen - Egypte en vooral Babylon, spelen zon, maan en sterren een grote rol. Er werd veel studie van gemaakt en er groeide grote wijsheid. Astrologie was bepalend. Parallel daaraan de goden, de verabsoluteerde krachten erachter. Ze bepaalden ons lot. Hier zonnegod Sjamasj.

#11 En koningen en andere machthebbers leidden *hun* macht daaruit af. Hun *onderdaan* te zijn was voor de meeste mensen een onwrikbaar lot.

#12 Zoals hier dan even 'le roi soleil', de zonnekoning, de Franse koning Louis XIV.

#13 Bijbelse profeten gaan daar telkens tegenin. Als ‘hún’ “atypische” God - de ‘God van Abraham, Izak en Jacob’, zijn volk uit de klauwen van farao’s slavernij heeft kunnen bevrijden, dan is er altijd *hoop* en uitzicht wanneer je in het leven klem zit. Er is geen onwrikbaar lot: liefde en recht gaan er desnoods tegen ín. Wie daarop kan hopen wordt *mens*, werkelijk menselijk. Zelfs met de zonnegod (Helios) met zijn macht - zijn ‘paarden en wagens’ - tegenover je.

===MUZIEK===

4^E DEEL,

#14 Bij Marcus horen we Jezus even profetisch. Ook in dat toen machteloze landje onder Romeinse heerschappij - met een keizer die zich als God liet vereren - waren het ook de eigen mensen die in kleine kring voor 'godje' speelden, zon of ster in hun eigen universum: Schriftgeleerden, Farizeeërs, eigenlijk iedereen die andere mensen afbranden, discrimineren, tot zondebok verklaren - tot op de dag van vandaag...

Tegen zulk donker wordt *licht* ingezet: 'het laatste oordeel' zoals ook dit schilderij van Turner heet, zet *licht* in. Licht waartegen geen kwaad bestand is. 'Alles zal zwichten en verwaaien wat op het licht niet is geijkt'². Licht - anders dan de zon - op liefde geënt en op liefde gericht. 'Daglicht' is niet 'neutraal' als het om de gerechtigheid gaat, maar vijand van wat dat daglicht niet kan verdragen.

² Huub Oosterhuis NLB 601

#15 Zo kan Jezus zeggen dat de sterren uit de hemel zullen vallen en de machten van de hemel zullen wankelen: alles wat we menen dat vaststaat, wat ons beheersen wil en overweldigt, ook het verdriet en de pijn en de angst in ons leven - al dat kwade (hier: de duivel zelf, door Gustave Doré) al dat kwade valt van het projectiescherm van onze voorstellingen omlaag en schept een nieuw visioen.

#16 Een rijke Italiaan liet ooit zijn palazzo decoreren naar het verhaal van de ‘val van de giganten’, een Romeins mythologisch verhaal. De val van de sterren en het wankelen van de hemelse machten vertaald naar het aardse: machtige posities kunnen instorten en naar beneden donderen - geen universum aan macht blijft ongeschokt als het om gerechtigheid en liefde gaat.

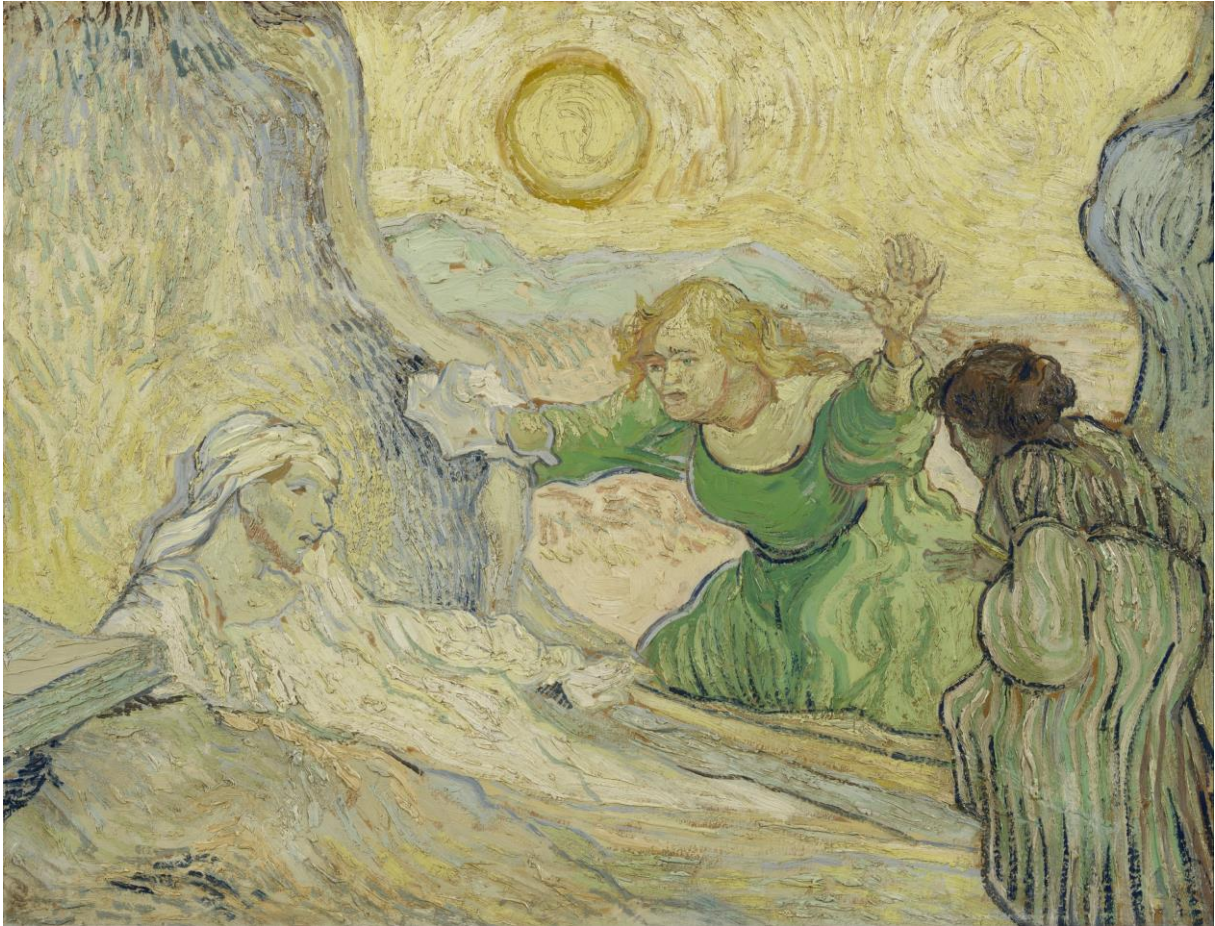
#17 Wat overblijft: een donkere hemel zonder sterren - een onbeschrijflijke leegte; onder een beangstigend dreigende wolkenlucht, richtingloos en zonder oriëntatie staan de mensen te wachten. Of kan het *verwachting* zijn - *verwachting* van licht, zoals Advent...

===MUZIEK===

5e DEEL,

#18 Wat maakt nou dat die ‘wijzen uit het oosten’ precies die ene ster eruit pikten? En hoe wisten ze dat het om de geboorte van ‘de koning van de Joden’ ging? Het is één van die geheimen die *blijven*, maar die wel hartverwarmend zijn: want iedereen blijkt dus nodig met zijn of haar kennis en bijdrage - wáár je ook vandaan komt en wat ook je geloof is. Als je je maar opent voor de hoop op liefde die opnieuw geboren wordt, op élke mogelijk kleine plek in het universum, in een *mens*. Als je maar niet in het overweldigende maar in het kleine.

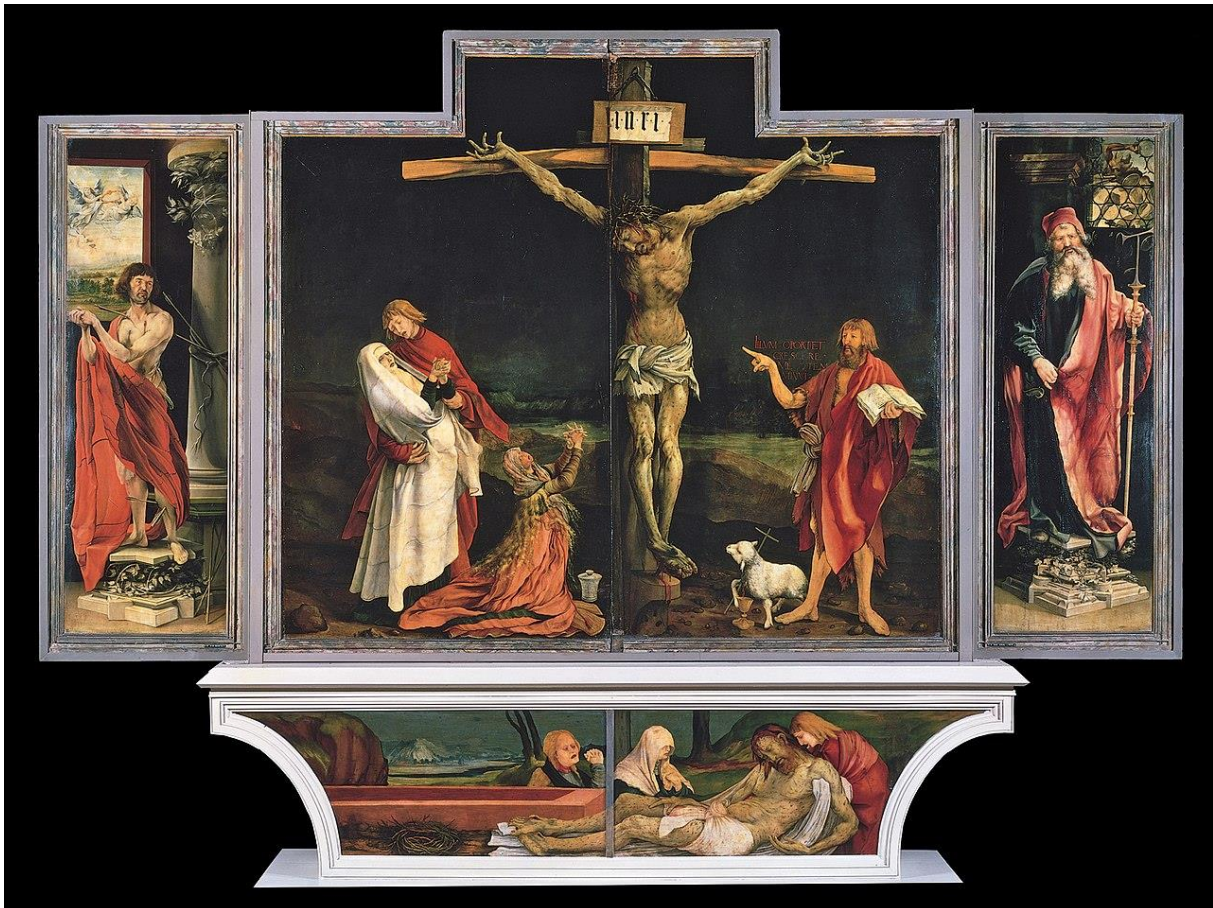

#19 Toen Vincent van Gogh de opwekking van Lazarus schilderde, ging het hem niet om ‘de’ opstanding, als een soort universeel raadsel’. Nee, het ging hem om hoe hij er zelf aan toe was, dat hij het zélf zo nodig had op te staan, opgewekt te worden ten leven - ‘dood’ als hij zich voelde. Dus schilderde hij zichzelf als Lazarus die uit zijn graf zal opstaan.

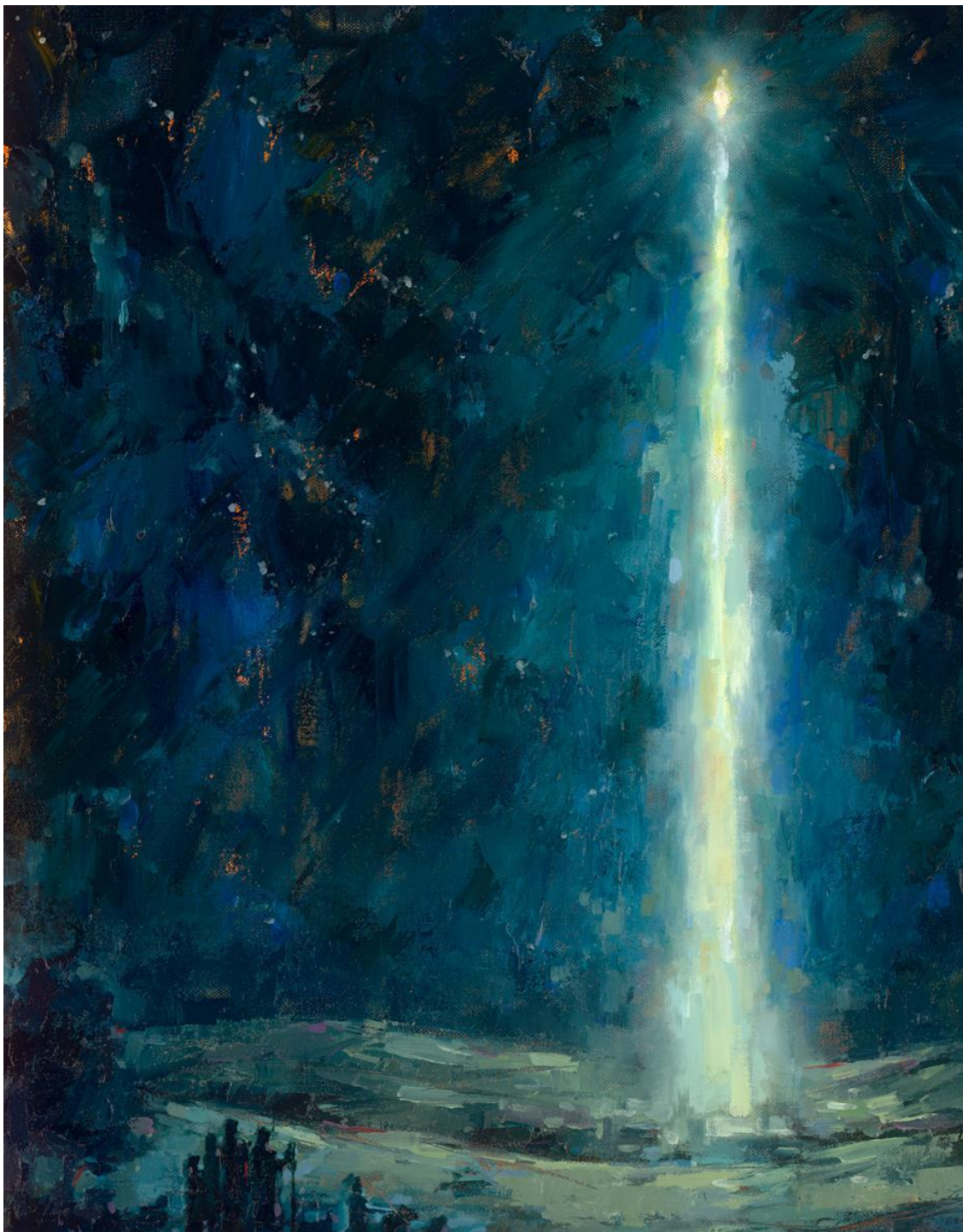
Twee verschrikt-blijve vrouwen staan erbij. En Jezus, die hem toch zou moeten opwekken, waar is hij in dit plaatje? Nergens te bekennen! Van Gogh schilderde de *zon*, dat ultieme licht en de ‘kernfusie aan warmte’ - zó groot stelde hij zich de kracht voor die zich over hem kleine, roodharige, gekwelde mens wilde ontfermen.

#20 Het kan ook zó: Jezus' eigen opstanding én Hemelvaart (toe maar) als een ster, een zón voor heel de wereld, in de ogen van Grünewald. Bijna triomfantelijk geloof, waar ik niet zo van houd.

#21 Maar *dit* is - letterlijk - de keerzijde van hetzelfde altaar paneel waarop het is geschilderd: die kracht gaat door de *diepte*. Het *universum* is onverschillig; de *Liefde* die het schiep, niét! Per se niét! Die zoekt ons in onze diepte.

#22 Zo is het Advent, zo verwachten we het Licht - 'Licht, kind in mij, kijk uit mijn ogen of ergens al de wereld daagt waar mensen waardig leven mogen en elk zijn naam in vrede draagt.'³

Moge het zo zijn, Amen

=== INTERLUDIUM ===

³ Huub Oosterhuis NLB 601